

IRYNA MYSHCHYSHYN, BEATA SZLUZ*

POMOC SPOŁECZNA I PRACA SOCJALNA W UKRAINIE – HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

ABSTRAKT

Celem badaczek jest zobrazowanie historii i współczesnych wyzwań w polu pomocy społecznej i pracy socjalnej w Ukrainie. Pierwsza część artykułu ukazuje rys historyczny i rozwój systemu pomocy społecznej oraz pracy socjalnej w tym państwie. Druga część, oparta na analizie dostępnych dokumentów koncepcyjnych i strategicznych, ma na celu przedstawienie polityki państwa w zakresie rozwijania systemu pomocy społecznej oraz pracy socjalnej, ze zwróceniem uwagi na intensyfikację w zakresie usług społecznych.

SŁOWA KLUCZOWE: pomoc społeczna, praca socjalna, pracownik socjalny, usługi społeczne, Ukraina

WSTĘP

Zakres i jakość rozwiązywania problemów społecznych charakteryzuje nie tylko poziom rozwoju gospodarczego kraju, wskaźniki te stają się ważnymi cechami postępu kulturowego, społecznego, duchowego i ogólnie cywilizacyjnego społeczeństwa jako całości. Praktyka pracy socjalnej w Ukrainie ma długą tradycję historyczną, która została zapoczątkowana na Rusi Kijowskiej i nadal rozwija się w dzisiejszych trudnych warunkach. Praktyka poświęcenia i dobroczynności, oparta na wartościach chrześcijańskich, miała charakter bezprecedensowy, ponieważ pomoc udzielana była bezwarunkowo wszystkim, którzy się o nią zwrócili. Ponadto, zarówno osoby świeckie, jak i duchowne aktywnie i systematycznie angażowały się

* Iryna Myshchyshyn, Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki; ORCID <http://orcid.org/0000-0003-2740-8092>; Beata Szluz, Uniwersytet Rzeszowski, ORCID <http://orcid.org/0000-0003-2441-9175>

w działalność charytatywną. Utrwalone w społeczeństwie ukraińskim normy chrześcijańskiej dobroczynności przyczyniły się do znacznego rozwoju różnych form pomocy, wszystkim kategoriom potrzebujących.

Od czasu uzyskania niepodległości w 1991 r. państwo ukraińskie rozpoczęło budowę własnego systemu pomocy społecznej. Zainicjowanie nowych rozwiązań znalazło odzwierciedlenie w fundamentalnym dokumencie państwowym – Konstytucji Ukrainy. W artykule 3 stwierdzono, że: najwyższą wartością społeczną w państwie jest człowiek, jego życie, zdrowie, cześć, godność, nietykalność i bezpieczeństwo (*Konstytucja Ukrainy*, 1997, s. 9–12). Z kolei artykuł 46 Konstytucji Ukrainy przewiduje odpowiednie prawo obywateli do ochrony socjalnej (tamże, s. 20). Państwo ukraińskie bierze więc w największym stopniu odpowiedzialność za ludzi i społeczeństwo. Priorytetowym zadaniem staje się zatem opracowanie i zatwierdzenie polityki społecznej państwa, odpowiadającej deklarowanym wartościom i zasadom etyczno-prawnym. Głównym celem polityki społecznej powinno być tworzenie odpowiednich warunków do godnego życia ludzi, gwarantujących im możliwości realizacji swobód obywatelskich, samorealizacji i samodoskonalenia. Celem badaczek jest przedstawienie historii i współczesnych wyzwań w obszarze pomocy społecznej i pracy socjalnej w Ukrainie¹⁾.

ROZWÓJ SYSTEMU POMOCY SPOŁECZNEJ W NIEPODLEGŁEJ UKRAINIE

Kształtowanie się systemu pomocy społecznej w latach 1999–2009

Kształtowanie się systemu pomocy społecznej i pracy socjalnej w Ukrainie odbywało się na podstawie radzieckich doświadczeń. Procesy przemian ustrojowych przebiegają inercyjnie, dlatego trudno jest nagle porzucić dotychczasowe tradycje w zakresie form, treści czy metodyki pracy. Od 1999 r. sieć agencji społecznych w Ukrainie obejmowała kilka ministerstw, departamentów i podległych im instytucji (tabela 1).

¹⁾ Badaczki zastosowały metodę *desk research*. Badania przeprowadzono w ramach projektu badawczego, realizowanego na podstawie międzynarodowej umowy bilateralnej między uczelniami – Lwowskim Uniwersytetem Narodowym im. Iwana Franki a Uniwersytetem Rzeszowskim.

Tabela 1.

Sieć agencji społecznych na Ukrainie od roku 1999

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
• państwowa służba zatrudnienia (sieć urzędów pracy); • sieć urzędów wojewódzkich i miejskich oraz powiatowych wydziałów ochrony socjalnej; • terytorialne ośrodki usługowe dla emerytów i rencistów oraz samotnych osób z niepełnosprawnością; • dział pomocy społecznej; • internaty dla dzieci; • pensjonaty dla osób starszych i z niepełnosprawnością; • specjalne pensjonaty; • szkoły z internatem psychoneurologicznym; • pensjonaty dla weteranów; • zakłady protetyczne i ortopedyczne; • placówki szkolnictwa specjalnego.
Ministerstwo Ochrony Zdrowia
• placówki służby zdrowia (szpitale i przychodnie, stacje pogotowia ratunkowego, zakłady sanatoryjno-uzdrowiskowe, apteki, zakłady sanitarno-profilaktyczne); • wyższe i średnie specjalne medyczne placówki edukacyjne.
Państwowa Komisja ds. Rodziny i Młodzieży
• Ukraińskie Państwowe Centrum Usług Społecznych dla Młodzieży (UPCUSM), regionalne, miejskie i powiatowe ośrodki usług społecznych dla młodzieży.
Ministerstwo Edukacji
• przedszkola; • średnie zakłady edukacji; • dziecięce obozy zdrowotne; • szkoły-internaty dla dzieci-sierot; • specjalistyczne szkoły-bursy (dla dzieci z różnymi rodzajami chorób i dzieci, które mają trudności w uczeniu się); • zakłady edukacji zawodowej; • szkoły wyższe różnych poziomów akredytowania.
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
• kolonie edukacyjne i robotnicze; • wyspecjalizowane schroniska dla nieletnich.
Ministerstwo ds. Sytuacji Nadzwyczajnych i Ochrony Ludności przed Konsekwencjami Katastrofy w Czarnobylu

Źródło: Іванова, Семігіна, 2020, s. 114–115.

W celu poprawy polityki społecznej, zapewnienia obywatelom lepszych usług socjalnych i ochrony słabszych grup ludności, opracowano w Ukrainie wiele aktów prawnych. Wśród najważniejszych można wymienić: ustawę „O podstawach ochrony socjalnej osób niepełnosprawnych w Ukrainie” (1991), ustawę „O statusie i ochronie socjalnej obywateli, którzy ucierpieli w wyniku katastrofy w Czarnobylu” (1991), ustawę „O państwowej pomocy społecznej dla rodzin o niskich dochodach” (2000), ustawę „O ochronie dzieci” (2001), a także dekret Prezydenta Ukrainy „O strategii walki z ubóstwem” nr 637/2001 z dnia 15 sierpnia 2001 r., ponadto ustawę „O usługach socjalnych” nr 966-IV z dnia 19 czerwca 2003 r. i wiele innych.

Pierwsza z wymienionych, ustawa „O podstawach ochrony socjalnej osób niepełnosprawnych w Ukrainie”, określa podstawy ochrony socjalnej osób z niepełnosprawnością w Ukrainie i gwarantuje im równe ze wszystkimi innymi obywatelami szanse uczestnictwa w życiu gospodarczym, politycznym i społecznym. Stwarza niezbędne warunki umożliwiające tym osobom skuteczną realizację praw i wolności człowieka i obywatela oraz prowadzenie życia, zgodnie z indywidualnymi możliwościami, zdolnościami i zainteresowaniami.

Ustawa „O statusie i ochronie socjalnej obywateli, którzy ucierpieli w wyniku katastrofy w Czarnobylu” określa główne przepisy prawa dotyczące realizacji konstytucyjnego prawa tych obywateli do ochrony ich życia i zdrowia. Tworzy jednolitą procedurę ustalania kategorii terenów skażonych promieniotwórczo, warunków życia i pracy na nich oraz ochrony socjalnej ludności dotkniętej skażeniem.

Z kolei ustawa „O ochronie dzieciństwa” określa tę ochronę jako strategiczny priorytet, ważny dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, skuteczności polityki wewnętrznej państwa oraz dla celów zapewnienia realizacji praw dziecka do życia, opieki zdrowotnej, edukacji, ochrony socjalnej, wszechstronnego rozwoju i wychowania w środowisku rodzinnym. Wyznacza główne zasady polityki państwa w tym zakresie, które opierają się na zapewnieniu najlepiej pojętego interesu dziecka.

Ustawa „O państwowej pomocy społecznej dla ubogich rodzin” ma na celu realizację konstytucyjnych gwarancji prawa obywateli do ochrony socjalnej. Jej istotą jest zapewnienie poziomu życia nie niższego niż minimum egzystencji, poprzez udzielanie pomocy finansowej rodzinom najmniej chronionym społecznie oraz promowanie ich niezależności ekonomicznej.

Polityka społeczna kraju może być w praktyce realizowana w oparciu o różne modele. Za najbardziej tradycyjne uważa się modele socjaldemokratów i liberałów. Socjaldemokratyczny model polityki społecznej ustanawia przede wszystkim warunki osiągania sprawiedliwości społecznej w społeczeństwie, zmniejszania lub całkowitego eliminowania różnych form nierówności w kontekście korzystania przez obywateli z różnych świadczeń socjalnych poprzez zmniejszenie zróżnicowania statusu i dochodów ludzi. Zgodnie z tym modelem prawo do korzystania ze świadczeń czy usług społecznych nie jest w rzeczywistości uzależnione od osobistego wkładu konkretnej osoby w produkt narodowy. Liberalny model realizacji polityki społecznej opiera się na zasadzie indywidualizmu, zgodnie z którą każdy jest osobiście odpowiedzialny za dobro swoje i swojej rodziny. Zgodnie z tym modelem państwo praktycznie zapewnia każdemu obywatelowi pewną możliwość samodzielnego rozwiązania swoich problemów. Państwo jest odpowiedzialne jedynie za zagwarantowanie wszystkim obywatelom minimalnego dochodu, za dobrobyt najuboższych warstw społeczeństwa. Państwo uczestniczy w realizacji polityki społecznej bardziej pośrednio, nie poprzez finansowanie programów społecznych ze swojego budżetu, lecz poprzez organizacyjną i prawną instytucjonalizację niepaństwowych przepływów finansowych na potrzeby społeczne i jednocześnie poprzez rozwój całej infrastruktury rynkowej zdobywania dochodu w społeczeństwie (Сковронський, 2016, s. 266). Polityka liberalna jest charakterystyczna dla państw bardziej rozwiniętych gospodarczo. Państwo zapewnia realizację tylko tych funkcji, których człowiek nie jest w stanie spełnić samodzielnie. Oznacza to, że państwo stwarza i gwarantuje wszystkim takie same warunki startowe: ekonomiczne, polityczne, prawne, a wynik osiągnięć jednostek jest jedynie wskaźnikiem wytrwałości i wysiłków. Ukraina faktycznie realizuje oba opisane modele polityki społecznej: socjaldemokratyczny i liberalny, można bowiem prześledzić obecność cech każdego z nich. Jednocześnie nie można mówić o dominacji jednego z nich, ponieważ na Ukrainie nie ma wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego, charakterystycznego dla modelu liberalnego. Tym niemniej liberalizacja, mająca na celu samowystarczalność i samorealizację ludności, jest coraz wyraźniej definiowana. Samowystarczalność i niezależność mentalna tkwiąca w narodzie ukraińskim daje powód do uznania liberalnego modelu polityki społecznej za bardziej obiecujący dla Ukrainy.

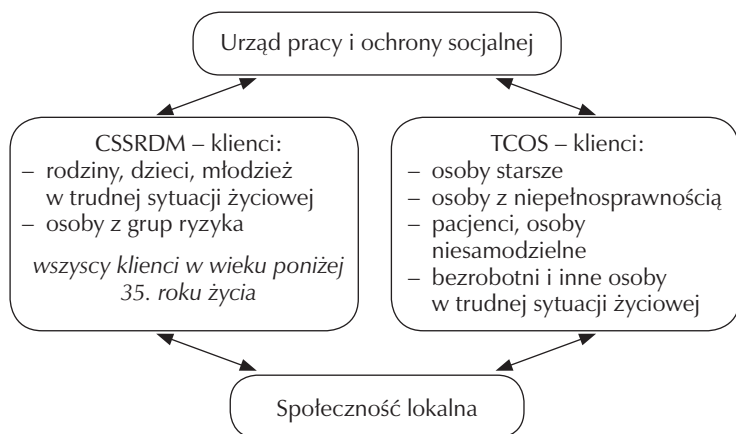
Głównymi kierunkami polityki społecznej w Ukrainie od momentu ogłoszenia niepodległości państwa były określone: dochody, poziom życia obywateli; zatrudnienie obywateli i stan rynku pracy; organizacja i opłacanie pracy; zdrowie pracowników; obowiązkowe państwowe ubezpieczenie społeczne; zapewnienie mieszkań obywatelom itp. Praktyczny rozwój polityki społecznej w Ukrainie prowadzony był z jednej strony zgodnie z międzynarodowymi standardami i aktami normatywnymi, a z drugiej strony z uwzględnieniem aspektów czysto narodowych (tradycje, doświadczenie, utrwalona praktyka) (Лук'янова, 2009, s. 154).

Najważniejsze problemy polityki społecznej w Ukrainie to współcześnie: zapewnienie gwarancji społecznych, opieka zdrowotna, problem zatrudnienia ludności, edukacja, usługi społeczne, przezwycięzanie zjawisk antyspołecznych, problemy społeczne młodzieży, kobiet, emerytów, różne grupy kryzysowe, efektywne zarządzanie zasobami ludzkimi itp. Przezwyciężenie tych problemów wymaga opracowania specjalnych programów, które będą ukierunkowane na ich rozwiązanie. Jednocześnie dla pomyślnej realizacji wszelkich zadań polityki społecznej konieczne jest stworzenie warunków dla rozwoju czynnika ludzkiego, aktywizacji obywateli. Taka strategia wymaga demokratyzacji społeczeństwa, rozwoju samorządności oraz pobudzania działalności efektywnych wspólnot i stowarzyszeń. Procesy te bezpośrednio zależą od prawidłowego funkcjonowania i wsparcia finansowego systemu pomocy społecznej i pracy socjalnej. Praca socjalna²⁾ może być realizowana zarówno ze środków budżetowych, jak i dochodów pozabudżetowych, pozyskiwanych m.in.: w ramach działalności różnych stowarzyszeń, realizacji krajowych i międzynarodowych projektów i programów czy działalności sponsorskiej (Лук'янова, 2009, s. 154). Okoliczności te rodzą pytania o finansowanie sfery społecznej, kontrolę funduszy, identyfikację najefektywniejszych projektów, koordynację i kontrolę wydatków publicznych.

Na początku lat 2000 pracą socjalną i ochroną socjalną w Ukrainie zajmowało się kilka podmiotów państwowych: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Ukrainy, Państwowy Komitet Ukrainy ds. Rodziny i Młodzieży, Państwowy Ośrodek Pomocy Społecznej dla Młodzieży, Służba ds. Nieletnich. Badacze zauważyli, że funkcje tych instytucji były dublowane,

²⁾ Na temat kształcenia pracowników socjalnych na Ukrainie szerzej pisze m.in. Beata Szluz, 2017, s. 71–80.

a działania nieskoordynowane. W praktyce dochodziło do nieefektywnego wykorzystania zasobów materialnych, ludzkich i finansowych. Pomimo że w budżecie na rok 2004 przeznaczono 52% alokacji na sferę społeczną, problem wsparcia grup wrażliwych, do których należało ok. 80% ludności kraju, pozostał nierozwiązany (Горпинич, 2004, s. 68). System usług społecznych w Ukrainie już w tym czasie łączył sektor państwowy i niepaństwowy. Sektor publiczny na poziomie gminy jest reprezentowany przez dwie sieci: (1) centra służb społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży (CSSRDM), które podzielone są ze względu na wielkość miejscowości (miasto, dzielnica); (2) terytorialne centra obsługi socjalnej dla ludności/ świadczenie usług socjalnych (TCOS) (schemat 1).

Schemat 1. Podstawowy poziom sieci państwowych instytucji społecznych, świadczących usługi społeczne w gminie

Źródło: za: Романова, 2017, s. 195.

Koncepcja ukraińskiego systemu pomocy społecznej po roku 2009

W roku 2009 uchwałą Gabinetu Ministrów Ukrainy przyjęto „Standardowe rozporządzenie w sprawie terytorialnego ośrodka pomocy społecznej” (świadczenie usług społecznych), które określa jego główne cele i zadania. TCOS są specjalnymi instytucjami państwowymi, które świadczą usługi socjalne i udzielają pomocy socjalnej obywatelom znajdującym się w trud-

nej sytuacji życiowej i potrzebującym pomocy (z zewnątrz) w miejscu zamieszkania. Głównymi obszarami działalności terytorialnych ośrodków są:

- 1) identyfikacja i rejestracja samotnych niepełnosprawnych obywateli o niskich dochodach, którzy są uprawnieni do usług społecznych;
- 2) organizacja usług społecznych dla obywateli, zapewniająca im usługi: socjalne, psychologiczne, społeczno-pedagogiczne, społeczno-medyczne, społeczno-gospodarcze, prawne, w zakresie zatrudnienia, rehabilitacji zawodowej osób z ograniczoną sprawnością fizyczną, informacyjną itd. (Деякі питання, 2020).

Strukturalnie ośrodki są podzielone na departamenty, które obrazują kierunki i zadania ich działalności. Mogą to być działy: pomocy społecznej w domu, usług socjalnych i medycznych, adaptacji socjalnej i domowej, organizacji celowej pomocy rzeczowej i pieniężnej, rehabilitacji społecznej i medycznej dzieci z porażeniem mózgowym, z niepełnosprawnością intelektualną oraz dzieci z uszkodzeniem ośrodkowego układu nerwowego i z zaburzeniami psychicznymi. Można również wprowadzać innowacyjne modele usług społecznych, takie jak: jednostki opieki paliatywnej dla samotnych pacjentów czy usługi społeczno-pedagogiczne, jak uniwersytet trzeciego wieku.

Drugim elementem publicznego sektora pracy socjalnej stały się CSSRDM. Są to państwowe instytucje powołane do udzielania wsparcia socjalnego rodzinom, dzieciom i młodzieży, znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. Wszystkie ośrodki łączy w sieć podział terytorialny: obwód, miasto, powiat, wieś. Ponadto, zgodnie z potrzebami wspólnoty terytorialnej, stworzono wyspecjalizowane służby społeczne. Do zadań centrum należy: identyfikacja i rejestracja rodzin, dzieci i młodzieży, znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej i potrzebujących pomocy (z zewnątrz); kontrola w obszarze kompetencji w zakresie celowego wykorzystania pomocy publicznej przy urodzeniu dziecka; adaptacja społeczna i psychologiczna sierot i dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej; wsparcie socjalne rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka; informowanie ludności o usługach społecznych świadczonych zgodnie z przepisami prawa; udzielanie ofiarom przemocy domowej i ofiarom przemocy ze względu na płeć wyczerpujących informacji o przysługujących im prawach i możliwości uzyskania pomocy; dokonywanie oceny potrzeb rodzin, dzieci i młodzieży znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej i potrzebujących pomocy (z zewnątrz). Na podstawie wyników wspomnianej oceny potrzeb ośrodek świadczy usługi w zakresie: integracji i reintegracji społecznej; adaptacji społecznej; wsparcia społecznego rodzin, w których wychowują

się sieroty i dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej; interwencji kryzysowej i doraźnej; reprezentowania interesów; pośrednictwa (mediacja); sprawowania patronatu socjalnego nad młodzieżą po odbyciu kary ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności, ośrodek opracowuje ponadto plan resocjalizacji osoby, która padła ofiarą handlu ludźmi; wdrażania najnowszych technologii społecznych mających na celu zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym oraz ich minimalizowanie lub pokonywanie. Ośrodek podsumowuje dane statystyczne na poziomie lokalnym oraz przygotowuje materiały informacyjne i analityczne związane z prowadzoną pracą socjalną, a także współpracuje z lokalnymi władzami (Про затвердження..., 2013).

W roku 2010 zoptymalizowano system centralnych organów wykonawczych i w związku z tym zlikwidowano Państwową Służbę Społeczną ds. Rodziny, Dzieci i Młodzieży, co doprowadziło do ponownego podporządkowania CSSRDM i ich wyspecjalizowanych departamentów Ministerstwu Polityki Społecznej. Od tego momentu nastąpiła znacząca rozbudowa sieci instytucji społecznych dla różnych grup klientów, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji życiowej (niezależnie od wieku i statusu społecznego) oraz wzrost liczby rodzajów usług społecznych, które można uzyskać. Cała sieć, która była zarządzana przez dwa różne ministerstwa, została zintegrowana i zwiększyła swój potencjał. Obecnie ogólne zarządzanie instytucjami państwowymi i instytucjami świadczącymi usługi społeczne jest realizowane przez odpowiednie jednostki strukturalne Ministerstwa Polityki Społecznej (Вашкович, 2019, s. 150).

W procesie powstawania i rozwoju CSSRDM na niepodległej Ukrainie wyróżniono następujące okresy:

- 1) powstawania i rozwoju systemu CSSRDM (1992–1993); poszukiwanie i rozwój metod i form aktywności charakterystycznych dla pracy socjalnej (1994–1997);
- 2) dalszy rozwój treści i form pracy socjalnej, monitorowanie działalności systemu ośrodków pomocy społecznej (1998–2000);
- 3) przejście systemu CSSRDM do nowej jakości poprzez modernizację istniejącego systemu, usystematyzowanie bazy metodycznej świadczenia usług społecznych na rzecz ludności, określenie roli pracownika socjalnego (2001–2003);
- 4) kształtowanie kompleksowego podejścia do rozwiązywania problemów społecznych ludności, opracowywanie dokumentów normatywnych i prawnych; zróżnicowanie systemu wyspecjalizowanych

- departamentów, rozszerzenie działalności służb społecznych na różne grupy wiekowe ludności (2004–2007);
- 5) poszukiwanie sposobów zreformowania systemu CSSRDM, aktywizacji pracy socjalnej w środowisku, tworzenia gminnych instytucji społecznych posiadających status prawny, kształtowania minimalnych standardów socjalnych (2007–2008);
 - 6) zatwierdzenie „Strategii rozwoju systemu usług społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży na lata 2009–2014” (zarządzenie właściwego Ministerstwa Rodziny, Młodzieży i Sportu z dnia 4 listopada 2008 roku nr 4414), której celem jest poprawa jakości i dostępności profesjonalnych usług społecznych bezpośrednio w społecznościach lokalnych (Чорноморденко, Ткач, 2009, s. 111).

W celu usprawnienia systemu świadczenia usług społecznych w gminie Ministerstwo Polityki Społecznej zatwierdziło w roku 2012 nowy wykaz usług społecznych. Dokument ten określa treść 15 usług społecznych (opieka, wspomagane życie, opieka paliatywna/hospicyjna, pośrednictwo w zakresie rodzinnych form edukacji, adaptacja społeczna, integracja i reintegracja społeczna, rehabilitacja, profilaktyka społeczna, wsparcie/patronat społeczny itp.), które muszą być dostarczone zgodnie ze standardem państwowym dotyczącym każdego z nich, wraz z określeniem algorytmu działania pracownika socjalnego lub zespołu multidyscyplinarnego w procesie pracy z klientem (Романова, 2019, s. 186).

Pomimo wielu działań mających na celu poprawę funkcjonowania systemu pomocy społecznej i pracy socjalnej oraz świadczenia usług socjalnych na rzecz obywateli aktualne pozostają różnorodne problemy, m.in.: związane z kształtowaniem i realizacją polityki społecznej; zapewnieniem socjalnych praw człowieka, unowocześnieniem form resocjalizacji i ochrony socjalnej grup szczególnie wrażliwych; świadczeniem usług osobom w trudnej sytuacji życiowej itp.

PRZEMIANY W SYSTEMIE PRACY SOCJALNEJ W WYNIKU REFORMY USTROJU ADMINISTRACYJNO-TERYTORIALNEGO ORAZ UCHWALENIA NOWYCH AKTÓW PRAWNYCH

Istotne przekształcenia w systemie organów pracy socjalnej w Ukrainie nastąpiły w wyniku reformy ustroju administracyjno-terytorialnego, która miała miejsce w latach 2015–2020. Jej celem jest nadanie większych upraw-

nień organom samorządu terytorialnego (decentralizacja) oraz zmiana podziału administracyjno-terytorialnego. Procesy decentralizacji spowodowały zmiany w ukształtowanym na Ukrainie systemie świadczenia usług społecznych. Najwięcej uwagi poświęcono: kwestii określenia wyraźnych granic kompetencji różnych terytorialnych organizacji świadczących usługi społeczne, nawiązania interakcji między nimi, zapewnienia kontroli, współpracy i rozwoju rynku usług społecznych.

1 stycznia 2020 r. weszła w życie nowa ustawa „O usługach społecznych” (Про соціальні..., 2019). Zastąpiła ustawę o tej samej nazwie, przyjętą w roku 2003 i wielokrotnie nowelizowaną (Про соціальні..., 2003). Ustawa określa podstawowe zasady organizacyjno-prawne świadczenia usług społecznych mających na celu profilaktykę, przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych i/lub minimalizowanie ich skutków dla osób/rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Interpretuje pracę socjalną jako działalność mającą na celu wsparcie społeczne rodzin, dzieci i młodzieży, zapewnienie im praw i wolności, poprawę jakości życia, a także zaspokojenie zainteresowań i potrzeb. Nowa ustawa jest uważana za jeden z elementów reformy administracyjno-terytorialnej na Ukrainie, ponieważ ma na celu rozgraniczenie kompetencji w sferze społeczno-gospodarczej pomiędzy organami samorządu terytorialnego różnych szczebli. Jednakże wiele kwestii dotyczących świadczenia usług społecznych nadal pozostaje na etapie niepewności/sporności prawnej, zwłaszcza w zjednoczonych wspólnotach terytorialnych. Na schemacie 2 przedstawiono model zarządzania systemem usług społecznych na poziomie wspólnoty terytorialnej.

Samo pojęcie „pomoc społeczna” interpretowane jest w ustawie jako: działania mające na celu zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym, ich przezwyciężanie lub minimalizowanie ich negatywnych skutków dla rodzin/jednostek, które się w nich znajdują (art. 1). W związku z tym pojawia się pytanie o definicję pojęcia trudnych sytuacji życiowych, które tłumaczy się jako okoliczności negatywnie wpływające na życie, zdrowie i rozwój człowieka, funkcjonowanie rodziny, których osoba/rodzina nie jest w stanie samodzielnie przezwyciężyć, jak również czynniki, które mogą być spowodowane trudnymi okolicznościami żywymi. Prawo wymienia również te czynniki: a) starość; b) częściowa lub całkowita utrata zdolności motorycznych, pamięci; c) choroby nieuleczalne, wymagające długotrwałego leczenia; d) zaburzenia psychiczne i behawioralne, w tym spowodowane używa-

niem substancji psychoaktywnych; e) niepełnosprawność; f) bezdomność; g) bezrobocie; h) niskie dochody osoby; i) zaburzenia zachowania u dzieci spowodowane rozwdem rodziców; j) uchylania się rodziców lub osób je zastępujących od wypełniania obowiązków związanych z wychowaniem dziecka; k) utrata więzi społecznych, w tym podczas pobytu w miejscach pozbawienia wolności; l) okrutne traktowanie dziecka; ł) przemoc na tle płciowym; m) przemoc domowa; n) popadnięcie w sytuację handlu ludźmi; o) szkody spowodowane pożarem, klęską żywiołową, katastrofą, działaniami wojennymi, aktem terrorystycznym, konfliktem zbrojnym, czasową okupacją (Про соціальні..., 2019).

Schemat 2. Model zarządzania systemem usług społecznych na poziomie wspólnoty terytorialnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Посібник..., 2019, s. 6.

Badacze zwracają również uwagę na fakt, że poprzednia ustawa postulowała dobrowolne korzystanie ze świadczeń socjalnych, nowa ustawa przewiduje, że w niektórych przypadkach usługobiorcy nie mogą ich odmówić, ale muszą przejść indywidualne programy resocjalizacyjne, a mianowicie: rodzice niewypełniający obowiązku rodzicielskiego; osoby, które dopuściły się przemocy ze względu na płeć, przemocy domowej lub znęcania się nad dziećmi; osoby, wobec których zgodnie z prawem stosuje się środki probacji; osoby skierowane przez sąd do programu dla przestępców; w innych przypadkach przewidzianych prawem. W istocie oznacza to zobowiązanie lokalnych wspólnot terytorialnych do świadczenia „przymusowych” usług społecznych, mających pełnić funkcję kontroli społecznej (Семигіна, 2019, s. 68).

Ustawa stanowi również, że listę możliwych usług społecznych musi określić klasyfikator tych usług. W związku z tym taki klasyfikator został zatwierdzony zarządzeniem Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy z dnia 23 czerwca 2020 r. Określa on następujące usługi społeczne: informacja, poradnictwo (konsultacyjny telefon kryzysowy), mediacja, reprezentacja interesów, udzielanie schronienia (nocleg), krótkotrwale zakwaterowanie, profilaktyka społeczna, opiekuńczo-wychowawcza (opieka i wychowanie dzieci w warunkach zbliżonych do rodziny), życie wspomagane (mieszkanie wspierane dla osób w podeszłym wieku i osób z niepełnosprawnością, wspierane mieszkalnictwo dla osób bezdomnych, mieszkalnictwo wspierane tranzytowe/edukacyjne mieszkanie socjalne), wsparcie społeczne (wsparcie socjalne rodzin/osób w trudnej sytuacji życiowej, wsparcie socjalne rodzin wychowujących dzieci osierocone i dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej), wsparcie społeczne w okresie zatrudnienia i w miejscu pracy, interwencja doraźna (kryzysowa), adaptacja społeczna (adaptacja społeczna i zawodowa), integracja i reintegracja społeczna, opieka (opieka w domu, opieka stacjonarna, opieka dzienna (dzienna opieka nad dziećmi z niepełnosprawnościami, opieka paliatywna), asystent osobisty, rehabilitacja społeczna (rehabilitacja społeczna osób z zaburzeniami intelektualnymi i psychicznymi, rehabilitacja społeczno-psychologiczna, rehabilitacja społeczno-psychologiczna osób uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych, rehabilitacja społeczno-psychologiczna osób uzależnionych od gier), czasowy wypoczynek dla osób zapewniających opiekę nad dziećmi/osobami z niepełnosprawnościami (urlop czasowy dla rodziców lub osób ich zastępujących, sprawujących opiekę nad

dziećmi z niepełnosprawnością, urlop czasowy dla osób opiekujących się osobami z niepełnosprawnością, osobami z chorobami nieuleczalnymi, wymagającymi długotrwałego leczenia), wsparcie podczas edukacji integracyjnej, wsparcie fizyczne dla osób z niepełnosprawnością ze schorzeniami narządu ruchu poruszających się na wózkach inwalidzkich, z zaburzeniami intelektualnymi, sensorycznymi, fizycznymi, motorycznymi, psychicznymi i behawioralnymi, tłumaczenie na język gestów, usługi transportowe.

W tej ustawie wśród innowacji znalazło się: stworzenie mechanizmu zakupu usług społecznych od organizacji pozarządowych. Każda społeczność na poziomie lokalnym ma prawo do samodzielnego wyboru, od kogo ma otrzymywać usługi społeczne: od instytucji państwowej, organizacji pozarządowej itp. Dlatego zakup takich usług od renomowanego kontrahenta z dużym doświadczeniem w świadczeniu usług społecznych ma jednocześnie kilka zalet. Po pierwsze, odsuwa problem organizowania pracy struktury socjalnej z kierownika gminy. Po drugie, takie usługi mogą okazać się bardziej opłacalne ekonomicznie niż tworzenie własnego centrum, ponieważ organizacje pozarządowe mają dostęp do dodatkowych źródeł finansowania: darowizn i grantów, dochodów z własnej działalności gospodarczej.

W 2020 r. Uchwałą Rady Ministrów powołano centralny organ wykonawczy – Narodową Służbę Społeczną Ukrainy, która realizuje politykę państwa w zakresie ochrony socjalnej ludności, ochrony praw dziecka, realizacji kontroli przestrzegania wymogów prawa podczas udzielania pomocy społecznej oraz przestrzegania praw dziecka. Narodowa Służba Społeczna Ukrainy pełni trzy główne funkcje, są wśród nich:

- 1) realizacja polityki, ochrona socjalna ludności i ochrona praw dzieci;
- 2) wdrożenie kontroli państwa podczas udzielania pomocy społecznej i ochrony praw dzieci;
- 3) wspomaganie metodyczne i koordynacja działań władz i organów samorządu terytorialnego w zakresie realizacji praw dziecka, prowadzenia pracy socjalnej, świadczenia podstawowych usług społecznych oraz pomocy społecznej zgodnie z potrzebami mieszkańców wspólnot terytorialnych (Деякі питання..., 2020).

Krajowa Służba Społeczna wykonuje swoje uprawnienia bezpośrednio i poprzez jednostki terytorialne utworzone zgodnie z ustaloną procedurą – Wydziały Główne Narodowej Służby Społecznej w każdym obwodzie i w mieście Kijowie.

WYZWANIA STANU WOJENNEGO JAKO CZYNNIK MODERNIZACJI METOD UDZIELANIA POMOCY SPOŁECZNEJ

Rozwój praktyki pracy socjalnej następował w odpowiedzi na różne potrzeby, reformy społeczno-polityczne, nasilenie zjawisk kryzysowych, ale prawdziwym wyzwaniem dla całego systemu sfery społecznej były działania militarne, które rozpoczęły się 24 lutego 2022 r. Ogromna liczba osób, które w pewnym momencie straciły prawie wszystkie zasoby materialne, mieszkania, doznały urazów psychicznych lub doświadczyły przemocy fizycznej, zaczęła potrzebować pomocy pracowników socjalnych. Istniejący system nie był w stanie poradzić sobie z takim nasileniem pracy. Z pomocą pracownikom socjalnym zgłosili się wolontariusze, wdrożono bardziej efektywną formę pomocy polegającą na mobilnych zespołach multidyscyplinarnych, którą można określić mianem zarządzania przypadkami nagłymi. Multidyscyplinarne zespoły zostały utworzone w ramach specjalnego projektu, przy wsparciu międzynarodowego funduszu charytatywnego „Ukraińskiej Fundacji Zdrowia Publicznego” oraz Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) w Ukrainie przy wsparciu Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy. W skład zespołu mogą wchodzić: pracownik socjalny, lekarz, psycholog, prawnik i wolontariusze. Pracują bezpośrednio z klientem lub udzielają konsultacji zdalnych. Główne usługi zespołów mobilnych to: pierwsza pomoc psychologiczna i wsparcie psychologiczne; doradztwo prawne; wsparcie społeczne i obsługa socjalna; pomoc medyczna; przekazanie zestawów humanitarnych i materiałów informacyjnych (Скіпальська, 2020). Praca takiego zespołu jest bardziej elastyczna i mobilna w porównaniu z tradycyjnymi formami. Klient nie jest zmuszany do odwiedzania kolejno wszystkich specjalistów, ponieważ zespół współpracuje z nim kompleksowo. W większości przypadków osoby dotknięte wojną potrzebują wielorakiej pomocy, zatem praca wymienionych specjalistów jest w większości przypadków niezbędna. Zespół szybko ocenia sytuację i określa potrzeby klienta, planuje kroki działania w celu ich zaspokojenia. Każdy ze specjalistów bierze na siebie swój zakres odpowiedzialności: udziela wstępnego wsparcia psychologicznego, konsultuje, przekierowuje, kontaktuje z organizacjami partnerskimi w celu udzielenia pomocy rodzinie. Głównym zadaniem zespołów pierwszego kontaktu jest załatwienie wszystkich spraw priorytetowych: znalezienie mieszkania, pomoc w odzyskaniu dokumentów, wyprowadzenie osoby ze stanu szoku. Następnie

zespół pozostaje w kontakcie z klientem i w razie potrzeby udziela krótko-terminowego wsparcia.

Wyniki pracy zespołów mobilnych świadczą o ich skuteczności. W ciągu sześciu miesięcy specjaliści z 50 zespołów udzielili ponad milion usług dla ponad 285 tys. klientów. Około 50 tys. usług spośród nich zostało udzielonych klientom, którzy doświadczyli przemocy i złego traktowania na tle płciowym (66 585 osób) (Скіпальська, 2020). Liczbę usług społecznych w Ukrainie dokumentują wyniki monitoringu z dnia 1 stycznia 2022 r., które przedstawiono w tabeli 2.

Jednocześnie, biorąc pod uwagę ograniczenia budżetów lokalnych w okresie wojny, Ukraina zaczęła podnosić kwestię stworzenia państwowej lub niepaństwowej struktury w sferze socjalnej, która przejmie finansowanie najbardziej pożądaných usług społecznych z poziomu krajowego, z budżetu państwa. Zakłada się, że taka struktura będzie miała możliwość finansowania niektórych usług społecznych, świadczonych przez instytucje gminne w terenie, oraz zakupu usług od organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Dopóki taki mechanizm nie zacznie działać, pracownicy socjalni udzielają niezbędnej pomocy osobom dotkniętym wojną środkami wewnętrznymi i staraniami organizacji międzynarodowych (Скіпальська, 2020).

PODSUMOWANIE

System pracy socjalnej w Ukrainie przeszedł pewną ścieżkę jakościowego rozwoju. Wychodząc od radzieckich doświadczeń i tradycji, które zdefiniowały monopol państwa w kształtowaniu polityki społecznej i budowy systemu usług, współczesne ukraińskie doświadczenie pracy socjalnej jest w dużej mierze zorientowane na bardziej elastyczne podejścia rynkowe. Scentralizowany system radziecki został zastąpiony bardziej autonomicznymi sieciami lokalnymi, reprezentowanymi przez ośrodki terytorialne, które są najbardziej zorientowane i mogą elastycznie dostosowywać się do potrzeb społeczności lokalnej. Prowadzone są pewne prace w celu zdefiniowania jasnych granic i uprawnień różnych podmiotów realizujących pracę socjalną. Opracowano nowocześniejsze mechanizmy pozyskiwania środków przez pozarządowe organizacje działające w polu pracy socjalnej. Wypracowano mechanizmy społecznego finansowania bardziej efektywnych organizacji, co odpowiada współczesnym modelom rozwoju pracy socjalnej, a co za tym idzie polityki społecznej państwa. Niemniej jednak pozostaje wiele proble-

Tabela 2.
Usługi społeczne świadczone na Ukrainie, rok 2020 i 2021

Nazwa podmiotów świadczących usługi społeczne	2021		2020	
	Liczba zrealizowanych usług	Liczba korzystających osób	Liczba zrealizowanych usług	Liczba korzystających osób
terytorialne ośrodki pomocy społecznej (świadczenie usług społecznych)	369	879 tys.	643	1,1 mln
ośrodki świadczenia usług społecznych	618		205	
odpowiednie działy w strukturach, których celem jest świadczenie usług społecznych we wspólnocie terytorialnej	154			
centra terytorialne obejmują:				
działy opieki społecznej (świadczą usługi opiekuńcze w domu)	1134	334 tys.	975	373 tys.
placówki opieki dziennej, które świadczą usługi społeczne w zakresie: adaptacji społecznej, opieki dziennej, poradnictwa, reprezentowania interesów, profilaktyki społecznej, mediacji itp.	340	183,5 tys. osób	435	254 tys.
oddział opieki stacjonarnej na pobyt stały lub czasowy	313	8 tys.	324	8,6 tys.
oddział organizacji udzielający celowej pomocy rzeczowej i pieniężnej	411	407 tys.	535	592 tys.

Nazwa podmiotów świadczących usługi społeczne	2021		2020	
	Liczba zrealizowanych usług	Liczba korzystających osób	Liczba zrealizowanych usług	Liczba korzystających osób
ośrodki usług społecznych	243	323,4 tys. rodzin (w tym: 475,6 tys. osób dorosłych, 395,5 tys. dzieci)	559	411,4 tys. rodzin (w tym: 603,7 tys. osób dorosłych, 518,2 tys. dzieci)
wydziały pracy socjalnej z rodzinami, dziećmi i młodzieżą, należącymi do grup społecznych szczególnie wrażliwych i/lub znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej (w ośrodkach pomocy społecznej)	551			
instytucje pomocy społecznej dla rodzin dzieci i młodzieży, w tym:	84		88	
ośrodki pomocy społecznej i psychologicznej	22	9,7 tys.	20	10,9 tys.
ośrodki rehabilitacji społeczno-psychologicznej dzieci i młodzieży z ograniczeniami funkcjonalnymi	18	2,1 tys.	17	1,6 tys.
centra socjalne matki i dziecka	15	374	16	brak danych
schroniska społeczne dla sierot i dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej	20	683	26	brak danych
ośrodki rehabilitacji społecznej i psychologicznej	3	965	3	1,5 tys.
ośrodki dla dzieci i młodzieży zakażonych wirusem HIV, objętych usługami	6	1,1 tys.	6	5,9 tys.

Nazwa podmiotów świadczących usługi społeczne	2021		2020	
	Liczba zrealizowanych usług	Liczba korzystających osób	Liczba zrealizowanych usług	Liczba korzystających osób
instytucje udzielające pomocy osobom bezdomnym				
ośrodki (oddziały) rejestracji osób bezdomnych	73	32,6 tys.	103	27,2 tys.
domy (oddziały) noclegowe dla osób bezdomnych	63	19,1 tys.	90	brak danych
ośrodki (oddziały) reintegracji osób bezdomnych	25	6,1 tys.	23	brak danych
ośrodki (oddziały) reintegracji osób bezdomnych	16	7,3 tys.	16	brak danych
dział hoteli społecznych dla bezdomnych	5	166	6	brak danych
instytucje udzielające pomocy osobom zwolnionym, w tym:	15	609	16	678
ośrodki (oddziały) adaptacji społecznej osób zwolnionych z zakładów karnych	7		7	
oddziały w internatach (dla zwolnionych z zakładów karnych)	6		6	
instytucje mieszkaniowe, w tym:	282	43,4 tys.	281	43,3 tys.
internaty dla dzieci	36	4332, w tym: 1347 dzieci	36	4402, w tym: 1467 dzieci
internaty psychoneurologiczne dla osób z niepełnosprawnością (dorosłych) z chorobami psychicznymi	157	28,1 tys.	155	28,02 tys.

Nazwa podmiotów świadczących usługi społeczne	2021		2020	
	Liczba zrealizowanych usług	Liczba korzystających osób	Liczba zrealizowanych usług	Liczba korzystających osób
pensjonaty dla osób starszych i z niepełnosprawnością, pensjonaty geriatryczne, pensjonaty dla weteranów wojennych i pracy	87	10,7 tys.	87	10,7 tys.
specjalne pensjonaty dla seniorów i osób z niepełnosprawnością (zwolnionych z zakładów karnych)	2	207	3	239
osoby fizyczne świadczące usługi opiekuńcze, nieprowadzące działalności gospodarczej w ramach działalności pozazawodowej	42,6 tys. osób fizycznych	brak danych	46,4 tys. osób fizycznych	brak danych

Źródło: Informacja..., 2022.

Чорноморденко, І., Ткач, І. (2009). Трансформація інфраструктури соціальної роботи в інформаційному суспільстві. *Аналітично-інформаційний журнал "Схід"*, 4(95), червень, 109–112. [Chornomordenko, I., Tkach, I. (2009). Transformatsiia infrastruktury sotsialnoi roboty v informatsiinomu suspilstvi. *Analitychno-informatsiinyi zhurnal "Skhid"*, 4(95), cherven, 109–112].

Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг. Кабінет міністрів України. Постанова, від 3 березня 2020 р. № 177, Київ. [Deiaki pytannia diialnosti tsentriv nadannia sotsialnykh posluh. Kabinet ministriv Ukrainy. Postanova, vsid 3 bereznia 2020 r. № 177, Kyiv] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2020-%D0%BF#Text> (dostep: 18.12.2022).

Горпинич, О. (2004). Соціальна робота в Україні: стан та перспективи розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка, Випуск 1(23)*, 67–74. [Horpynych, O. (2004). Sotsialna robota v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova, Serii 11. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika, Vypusk, 1(23)*, 67–74].

Інформація щодо моніторингу діючої мережі суб'єктів, що надають соціальні послуги, 2022. Національна соціальна сервісна служба України. [Informatsiia shchodo monitorynhu diiuchoi merezhi subiektiv, shcho nadaiut sotsialni posluhy, 2022. Natsionalna sotsialna servisna sluzhba Ukrainy] URL: <https://nssu.gov.ua/socialni-posluhi> (dostep: 13.01.2023).

Іванова, О., Семігіна, Т. (2020). Система соціального обслуговування та соціальних служб в Україні. В: *Соціальна робота в Україні: перші кроки*, red. В. Полтавець (с. 112–129). Київ: KM Academia. [Ivanova, O., Semyhina, T. (2020). Sistema sotsialnoho obsluhuvannia ta sotsialnykh sluzhb v Ukraini. W: *Sotsialna robota v Ukraini: pershi kroky*, red. V. Poltavets (s. 112–129). Kyiv: KM Academia].

- Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. (1997). (с. 9–12). Київ. [Konstytutsiia Ukrainy. Pryniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku. (1997). (s. 9–12). Kyiv].
- Лук'янова, Н. (2009). Соціальна робота в Україні: концептуальні засади і трансформація в сучасних умовах. *Політичний менеджмент*, 5, 150–156. [Lukianova, N. (2009). Sotsialna robota v Ukraini: kontseptualni zasady i transformatsiia v suchasnykh umovakh. *Politychnyi menedzhment*, 5, 150–156].
- Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах. Практичні рекомендації.* (2019). Київ. 72 с. [Posibnyk iz vyznachennia potreb naselennia obiednanoi terytorialnoi hromady u sotsialnykh posluhakh. *Praktychni rekomendatsii*. (2019). Kyiv. s. 72].
- Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. [Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17 sichnia 2019 r. № 2671-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (dostep: 10.12.2022).
- Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV. [Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2003 r. № 966-IV]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (dostep: 11.01.2023).
- Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Кабінет міністрів України. Постанова, від 1 серпня 2013 р. № 573, Київ. [Pro zatverdzhennia Zahalnoho polozhennia pro tsentr sotsialnykh sluzhbb dlia simi, ditei ta molodi. Kabinet ministriv Ukrainy. Postanova, vid 1 serpnia 2013 r. № 573, Kyiv]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2013-%D0%BF#Text> (dostep: 20.12.2022).
- Романова, Н. (2017). Формування ринку соціальних послуг на сучасному етапі в Україні. W: *Innovative Processes in Education: Collective Monograph* (с. 183–198). Lodz: AMEET. [Romanova, N. (2017). Formuvannia rynku sotsialnykh posluh na suchasnomu etapi v Ukraini. W: *Innovative Processes in Education: Collective Monograph* (s. 183–198). Lodz: AMEET.].
- Семигіна, Т. (2019). Соціальні послуги у територіальних громадах України: інновації правового регулювання. Вісник АПСВТ, 4, 65–75. [Semyhina, T. (2019). Sotsialni posluhy u terytorialnykh hromadakh Ukrainy: innovatsii pravovoho rehuliuвання. *Visnyk APSVT*, 4, 65–75].
- Скіпальська, Г. (2023). Які проблеми соціальної сфери підсвітила війна? ZN, UA, 3.10.2022. [Skipalska, H. (2023). Yaki problemy sotsialnoi sfery pidsvityla viina? ZN, UA, 3.10.2022.]. URL: https://zn.ua/ukr/social_security/jaki-problemi-sotsialnoi-sfery-pidsvityla-vijna.html (dostep: 12.01.2023).
- Сковронський, Д. (2016). Сучасні моделі соціальної держави. Вісник Національного університету «Львівська політехніка», 850, 264–271. [Skovronskiy, D. (2016). Suchasni modeli sotsialnoi derzhavy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, 850, 264–271].
- Szluz, B. (2017). Kształcenie pracowników socjalnych na Ukrainie. *Roczniki Teologiczne. Praca Socjalna*, 1(54), 71–80.

Вашкович, В. (2019). *Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави*. Дисертація на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Ужгород. 198 с. [Vashkovych, V. (2019). *Administratyvno-pravove zabezpechennia volonterstva yak skladova sotsialnoi funktsii derzhavy*. Dysertatsiia na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk. Uzhhorod. s. 198].

SOCIAL ASSISTANCE AND SOCIAL WORK IN UKRAINE – HISTORY AND THE PRESENT

ABSTRACT

The aim of the researchers is to illustrate the history and contemporary challenges in the field of social assistance and social work in Ukraine. The first part of the article shows a historical background and development of the social assistance system and social work in Ukraine. The second part, based on the analysis of available conceptual and strategic documents, aims to present the state policy in the field of developing the social assistance system and social work, paying attention to the intensification in the field of social services.

KEYWORDS: social assistance, social work, social worker, social services, Ukraine